

Rubicon og omegn

En replikk til Notto R. Thelle

HALVOR NORDHAUG

Notto R. Thelle har skrevet en interessant artikkel i dette tidsskrift med tittelen «Religionsteologiens Rubicon» (*NOTM* nr. 4, 1989, s 225–237). Han er opptatt av at vi må våge å krysse grenser på dette området, men uten å gå over Rubicon. De tradisjonelle posisjoner i religionsteologien er ikke lenger tilfredsstillende, samtidig som troen på Kristi enestående stilling som frelser og mellommann mellom Gud og mennesker ikke kan oppgis. En slik oppgivelse vil være det samme som å krysse Rubicon – en ferd som mange nyere religionsteologer har foretatt, men Thelle vil ikke følge.

Hvilke grenser vil så Thelle krysse? Han er for det første kritisk til de evangelikale forenklinger som tradisjonelt kjennetegner mye av norsk misjon. Her er kristendommens forhold til religionene hovedsakelig karakterisert med begreper som lys og mørke. All vekt legges på diskontinuiteten mellom den kristne kirke og verdens øvrige religionsvesen. Men på den annen front avviser han også en utviklingsoptimistisk modell etter linjen «forberedelse – oppfyllelse», slik vi finner den hos Schleiermacher («relativ absoluttisme») og mest profilert hos Troeltsch («absolutt relativisme»).

Innenfor luthersk fagteologi har man i hovedsak søkt å forstå forholdet mellom kristendommen og religionene utfra modellen «skapelse og frelse». Her får religionene innenfor skapelsens husholdning tilkjent en viss gudgitt rolle som formidlere av grunnleggende kulturelle og etiske verdier som er nødvendige for å sikre livet på skapelsens plan. Men denne posisjonen innebærer ingen følger innenfor frelsens husholdning. Her er det kun Kristus formidlet gjennom ord og sakrament som kan sette mennesket i det rette gudsforhold.

For Thelle er heller ikke denne modell noen løsning. Her skilles for radikalt mellom Guds gjerning i skapelse og frelse. Han mener at

modellen mangler bibelsk støtte. Thelle sier det slik: «Den radikale distinksjonen mellom skapelse og frelse skiller det som hører sammen og leder til en Kristus-monisme som ikke tar treenighetslæren på alvor» (s. 231).

Det kan her være på sin plass å spørre om Thelle for det første tegner et rimelig rettferdig bilde av det han kaller for den lutherske skapelse/frelse-modellen. Jeg mener at det er behov for å nyansere bildet en smule. Dernest må det være lov å etterlyse et utkast fra Thelles side til en bedre tilretteleggelse av dette spørsmål. Thelle har ikke tegnet noen «modell» til å erstatte de oppgitte stillinger. Derimot gir han oss 10 «uferdige teser» som skal «antydne noen av de elementer en bærekraftig religionsteologi bør ha rom for» (s. 234–236). Etter den kraftige oppvask overfor tradisjonell luthersk teologi kunne man kanskje forvente noe mer av et oppbrudd enn det som Thelle her leverer. Men tesene er stort sett lite provoserende, selv om flere utsagn nok kan trenge ytterligere klargjøring.

For egen del huket jeg meg fast i tese 5, som forståelig nok er den eneste av hans teser som ender med et spørsmålstegn:

Religionsteologien må ta det religiøse mangfold på alvor. Den religiøse pluralisme (mangfoldet) er et faktum, en utfordring og en anfeltelse, men det åpner også for undring og forundring: Har mangfoldet noe med Gud å gjøre? Har han villet noe med mangfoldet? Er det en del av hans vei gjennom verden?

Det er ikke en ubetydelig spørsmålsstilling som her reises. En mer inngående drøftelse vil falle utenfor rammene av denne upretensjose replikk fra min side. Når jeg nå likevel griper til tastaturet, så er dette blant annet foranlediget av noen interessante refleksjoner av Per Lønning omkring nettopp den problemstilling som beveger Thelle: det religiøse mangfold. Disse er å finne i hans bok «*Creation – an Ecumenical Challenge*» Mercer University Press, 1989) som ble utgitt for drøyt ett års tid siden, men som foreløpig synes å ha fått bare beskjeden oppmerksomhet her hjemme. Under kapitlet «Creation and Culture» gir Lønning her antydninger til en posisjon som et stykke på vei representerer en porsjon nytenkning innenfor luthersk teologi på dette felt, men uten at den grunnleggende skapelse/frelse-distinksjonen oppgis.

Lønning tar utgangspunkt i at bibelsk skapelsesteologi legitimerer et kulturelt mangfold, og viser til hvordan Babels tårn i Genesis sees på som «a monolithic unwillingness to accept this differentiation» (s. 62). Men hvis skapelsen legitimerer det kulturelle mangfold, hva betyr så dette for vår forståelse av det religiøse mangfold? Forholdet er nemlig

at kulturen over hele verden vokser ut av religionenes jordsmonn og er innvevd i deres forestillinger og bilder. Lønning spør derfor hva en akseptasjon av kulturelt mangfold betyr med henblikk på det religiøse mangfold.

Lønning antyder at vi må våge å snakke om «*a created religion*», men da ikke forstått som en eller annen form for «abstract 'natural religion' in the old Deistic sense, but as the question about some historically given religions as responses to some concern that cannot be removed from human 'nature' in its createdness». Han viser i denne sammenheng til at mennesket fra Skaperens hånd er bestemt til å søke Gud (Apg 17, 27) (s. 63).

Her går Lønning etter mitt syn en fruktbar vei. På luthersk hold har vi ofte nøyet oss med å gi en delvis anerkjennelse til ikke-kristne religioner innenfor skapelsens eller «lovens» område, men da snevert forstått som moralens eller gjerningenes felt i tradisjonen fra Rom 2, 14f. Slik jeg forstår Lønning, ønsker han å trekke konsekvensen av at Guds gjerning i skapelsen ikke kan begrenses til gjerningenes og moralens område alene. Både Areopagos-talen i Acta 17 og det klassiske ord i Rom 1, 19f om Guds åpenbaring i skaperverket tegner for oss muligheten for en gudvillet religiøs søken, bønn og ærefrykt for det hellige på skapelsens plan, drevet fram av Guds omfattende handling i skapelsen og menneskelivet.

Imidlertid må dette utsagn straks kontrasteres ved å føye til at en realistisk bibelsk antropologi vet at det syndige menneske alltid vil vri og vende på Guds åpenbaring, slik at den bøyes inn i et sluttet forsøk på å rettferdiggjøre seg for Gud ad egne og selvvalgte veier.

Men vår synd gjør ikke Guds gjerning til intet! Han har ikke latt noen i uvitenhet, og det er fra Guds side sett en mulighet for tilbedelse av Ham på skapelsens plan der mennesket blir stående i bønn og søken etter Gud. At en slik «skapelsesreligion» ikke finnes i syndefallets verden, betyr ikke at det er Gud som har stengt denne muligheten.

Jeg har her forsøkt å antyde et ståsted der man med den bibelske åpenbaring som målestokk ikke vil bli overrasket over å finne sannheter i ikke-kristen religiøsitet som den kristne kirke også kjenner. Og disse sannheter kan ikke begrenses til å gjelde bare på moralens område. Samtidig er det mulig å tenke seg at ikke-kristne religioner kan ivareta sannheter som er kjent i den bibelske åpenbaring bedre enn tilfellet er i deler av den historiske kristenhet. Man kan nettopp i vår tid eksempelvis drives til å spørre om ikke noen tradisjoner innenfor de såkalte «naturreligioner» har et helhetssyn på skapelsen og menneskets plass i skaperverket der vi gjenfinner elementer i det bibelske materiale som er

gått tapt i store deler av den vestlige verdens kristendom. Dette er en tanke som også Lønning kommer inn på (s. 70–71).

Hva betyr disse skisseaktige merknader i forhold til Thelles spørsmål om hva Gud vil med det religiøse mangfold? Etter mitt syn kan vi uten frykt våge oss noe lenger enn bare å tale om et gudvillet kulturelt mangfold. I saklig forlengelse av dette er det mulig å tale om et gudvillet mangfold også innenfor den religiøse søken og lengsel på skapelsens grunn som drives fram av Guds gjerning i skaperverket og menneskelivet. Den lengsel etter Gud som Paulus taler om i Acta 17 er ikke en tom og formal størrelse innenfor teologenes begrepsverden, et nødvendig men tomt «tilknytningspunkt». Den gudvilledede bønn og søken i skapelsen finner sted i livet selv – under skaperverkets vekslende og rike mangfold. Dette mangfold korresponderer i sin tur med det legitime mangfold innenfor den kristne kirke, et mangfold som reflekterer skaperverkets rikdom, men uten å være kirkesplittende, teologisk bedømt.

Jeg er derfor uenig med Thelle når han så lettvent kaster den lutherske «skapelse og frelse»-modellen på båten. Etter mitt syn finnes det ikke en modell som bedre gir oss mulighet til både å anerkjenne alt som er sant og godt i religionene, samtidig som vi fastholder at evangeliet må forkynnes for alle og at det dømmer alt i religionenes verden som står Kristus imot. En teologi langs linjen «skapelse og frelse» åpner for et fleksibelt møte mellom kristen tro og skapelsens mangfold. Det gjør det mulig for den kristne kirke både å adoptere og ekskludere elementer fra andre religioner i sin misjonsvirksomhet.

Men jeg er enig med Thelles avsluttende tese 10 om at «religionsteologien må akseptere å leve med en hel rekke åpne spørsmål» (s. 235). Ingen modell kan lodde dybdene i Guds plan og tanker omkring de millioner av mennesker som ikke har fått evangeliet forkynt. Vi står ved et mysterium som er skjult for oss, der vi må legge pennen ned og heller lene oss mot troen på Guds omsorg for alle folk, slik den er reflektert bl.a. i ordet fra Salme 145:

Alles øyne venter på deg, og du gir dem mat i rette tid.

Du åpner din hånd og metter alt som lever, med det som godt er.

Rettferdig er Herren i all sin ferd og trofast i alt han gjør.

Herren er nær hos alle som kaller, hos alle som ærlig kaller på ham.

Halvor Nordhaug, f. 1953, cand. theol. MF 1978. Studentprest for norske studenter i utlandet, i Bonn 1981–86. Teologisk konsulent i Mellomkirkelig Råd 1986–. Har bl.a. redigert og gitt bidrag til boka *Tro møter tro*, om religionsmøtet i Norge.

Rubicon and its environment

A response to Notto R. Thelle's article «The Ruicon of theology of religion» (4/1989). The author questions Thelle's criticism of the separation of creation and salvation so common in Lutheran theology, and argues that this distinction opens for a more comprehensive understanding of religious pluralism as a God-willed religious search at the level of creation.

AKTUELL BOK

UNIVERSITETSFORLAGET

Terje Tvedt
BILDER
AV "DE ANDRE"

En perspektivrik bok om grunnproblemer i bistandspolitikken. Den spør hvilke bilder av "de andre" som oppsto i Norge da vi, en promise av verdens befolkning, med begrenset erfaring og kunnskap om Asia Latin-Amerika og Afrika, ble stilt overfor dem - som deres vevisere og hjelpere.

Kr 182,- 240 sider

